

Antik davr falsafasi: shakllanish va rivojlanish bosqichlari

Falsafiy tafakkur taraqqiyot bosqichlari G'arb falsafasi

Falsafiy fikrning paydo bo'lishi va rivojlanishi tarixidagi birinchi muhim bosqich antik falsafadir. Uning asoschilari qadimgi yunonlar va rimliklardir. O'sha davr mutafakkirlarining qurol-yarog'ida bilishning "qurollari" nozik taxmin, tafakkur va kuzatish edi. Qadimgi faylasuflar birinchi bo'lib insonni tashvishga soladigan abadiy savollarni qo'yishgan: atrofdagi hamma narsaning boshlanishi qaerda, dunyoning mavjudligi va yo'qligi, qarama-qarshiliklar birligi, erkinlik va zarurat, tug'ilish va o'lim, insonning maqsadi axloqiy burch, go'zallik va yuksaklik, donolik, do'stlik, sevgi, baxt, shaxsiy qadr-qimmat. Ushbu muammolar bugungi kunda ham dolzarbdir. Antik falsafa Yevropada falsafiy fikrning shakllanishi va rivojlanishi uchun asos bo'lib xizmat qilgan.

Antik davr falsafasining rivojlanish davrlari

Keling, antik falsafa qanday asosiy muammolarni hal qilganligini, uning fan sifatida rivojlanish bosqichlarini ko'rib chiqaylik.

Qadimgi yunon va qadimgi Rim falsafiy tafakkuri taraqqiyotida to'rtta muhim bosqichni shartli ravishda ajratib ko'rsatish mumkin.

Birinchi, Sokratgacha bo'lgan davr VII-V asrlarga to'g'ri keladi. Miloddan avvalgi. U Eleatik va Milet maktablari, Efeslik Geraklit, Pifagor va uning shogirdlari Demokrit va Levkipning faoliyati bilan ifodalanadi. Ular tabiat qonunlari, dunyo va Kosmosning qurilishi bilan shug'ullangan. Sokratgacha bo'lgan davrning ahamiyatini ortiqcha baholab bo'lmaydi, chunki qadimgi Yunoniston madaniyati, ijtimoiy hayoti va siyosiy sohasining rivojlanishiga aynan ilk antik falsafa katta ta'sir ko'rsatgan.

Ikkinchi, klassik davrning (miloddan avvalgi V - IV asrlar) xarakterli xususiyati sofistlarning paydo bo'lishidir. Ular o'z e'tiborini tabiat va Kosmos muammolaridan inson muammolariga qaratdilar, mantiq asoslarini yaratdilar va ritorikaning fan sifatida rivojlanishiga hissa qo'shdilar. Sofistlardan tashqari, bu davrda ilk antik falsafa Aristotel, Sokrat, Platon, Protogor nomlari bilan ifodalanadi. Shu bilan birga Rim falsafasi shakllana boshladi, unda uchta asosiy yo'nalish - epikurizm, stoitsizm va skeptitsizm belgilandi.

Miloddan avvalgi IV asrdan II asrgacha bo'lgan davr uchun. NS. antik falsafa rivojlanishning uchinchi, ellinistik bosqichidan o'tadi. Bu vaqtda o'z mazmuniga

ko'ra birinchi falsafiy tizimlar paydo bo'ldi, yangi falsafiy maktablar – epikurchi, akademik, repatriatlar va boshqalar paydo bo'ldi. Ellinizm davri vakillari ellin madaniyati tanazzulga yuz tutgan bir paytda axloqiy muammolarni hal qilish va axloqiy lashtirishga o'tadilar. Epikur, Teofrast va Karnead nomlari falsafa taraqqiyotining ushbu bosqichini ifodalaydi.

Eramizning boshlanishi (I-VI asrlar) bilan antik falsafa o'zining so'nggi rivojlanish davriga qadam qo'yadi. Bu vaqtda qadimgi dunyoda etakchi rol Rimga tegishli bo'lib, uning ta'siri ostida Gretsiya ham topilgan. Rim falsafasining shakllanishiga yunon, xususan, uning ellinistik bosqichi katta ta'sir ko'rsatdi. Rim falsafasida uchta asosiy yo'nalish - epikurizm, stoitsizm va skeptitsizm shakllangan. Bu davr Arastu, Sokrat, Protogor, Platon kabi faylasuflarning faoliyati bilan xarakterlanadi.

III-IV asrlar antik falsafada yangi yo'nalish - neoplatonizmning paydo bo'lishi va rivojlanishi davri bo'lib, uning ajdodi Platon bo'lgan. Uning g'oya va qarashlari ilk nasroniylik falsafasi va o'rta asr falsafasiga katta ta'sir ko'rsatdi.

Shunday qilib antik falsafa paydo bo'ldi, uning rivojlanish bosqichlari qiziqarli g'oyalarni keltirib chiqardi: dunyodagi barcha hodisalar va narsalarning universal aloqasi g'oyasi va cheksiz rivojlanish g'oyasi.

Aynan o'sha kunlarda gnoseologik yo'nalishlar - materializm va idealizm shakllandi. Mohiyatan materialist bo'lgan Demokrit atom har qanday moddaning eng kichik zarrasi ekanligini ta'kidlagan. Uning bu g'oyasi asrlar va ming yillar oldinda edi. Platon idealistik qarashlarga amal qilib, alohida narsalar va umumiy tushunchalar haqida dialektik ta'limot yaratdi.

Qadimgi davr falsafasi ijtimoiy ongning mustaqil shakllaridan biriga aylandi. Uning yordami bilan dunyoning yaxlit tasviri shakllandi. Antik falsafa nostandart va dadil g'oyalarga to'la nazariy fikr shakllanishining butun yo'lini kuzatishga imkon beradi. Qadimgi yunon va rim falsafiy tafakkuri hal qilishga uringan ko'plab savollar bizning davrimizda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan.

Muallif: Annie Hansen

Manba: <https://uz.drun kentengu.com/antichnaya-filosofiya-433>